

ROMÂNII ÎNTR-UN MANUSCRIS REDACTAT DE ANTOINE FRANÇOIS LE CLERC

Ioan-Aurel Pop
Sorin Şipoş

ANTOINE FRANÇOIS LE Clerc¹ s-a născut în Baume-les-Dames², un târg mic din regiunea Franche-Comté, la 30 august 1757³. Din fericire, cu ajutorul datelor aflate în dosarul său de ofiter ne putem face o idee generală despre felul în care arăta Le Clerc. Era de talie mică, având doar 1,60 metri înălțime, frunte înaltă, ochi albaştri, nas mediu, gură medie, bărbie rotundă, păr brunet, sprâncene arcuite și față ovală⁴. Le Clerc își începe cariera ca și cadet în regimentul de dragoni Savoia, ajungând, din 17 iunie 1779, în regimentul de dragoni Durfort⁵. Urcă în ierarhia militară încet, dar sigur. În 29 februarie 1780, este numit sublocotenent în regimentul Durfort, iar cu data de 21 octombrie 1788 este căpitan în batalionul Touraine⁶. Încă din primele clipe ale Revoluției Franceze, Le Clerc rămâne fidel regelui Ludovic al XVI-lea, mai ales în zilele de 5 și 6 octombrie ale anului 1789⁷, în timpul confrunțărilor cu forțele revoluționare la Versailles.

În septembrie 1791, după ce regele a acceptat să revizuiască constituția, Antoine François emigrează, dar după o perioadă scurtă de timp se reîntoarce în Franța. Revenirea în țară s-a realizat în contextul decretului din 9 noiembrie 1791, adresat celor aflați în emigrație, care erau somați să revină în țară⁸. Reîntors în patrie, el intră însă în atenția poliției secrete. În consecință, se decide să părăsească din nou Franța, în iulie 1792, în condițiile în care armata prusacă a ducelui de Braunschweig⁹ intrase în luptă împotriva revoluționarilor, urmată de oștirea emigranților sub comanda prințului Louis Antoine Henri de Condé¹⁰. În emigrație, el intră în armata prințului Condé, participând la luptele purtate împotriva trupelor revoluționare la

sfârșitul anului 1792¹¹. Mai târziu, se alipește corpului expediționar englez condus de prințul York, unul dintre fiii regelui George al III-lea, trimis să lupte împotriva Republicii Franceze, și participă astfel la campaniile din anii 1793, 1794 și 1799¹². Între anii 1795-1797, Le Clerc este atașat pe lângă Wickham, ambasadorul Angliei în Elveția, iar în perioada dintre anii 1798 și 1801 se stabilește în Anglia, ca delegat pe lângă ministrul afacerilor străine¹³, fiind implicat în tratativele purtate de trupele aliate și prințul Condé, în vederea reîntoarcerii Burbonilor.

La sfârșitul lunii octombrie 1801, se reîntoarce în Franța și se stabilește la Versailles¹⁴. Nu știm motivele care l-au determinat pe Le Clerc să revină după un deceniu petrecut în emigrație, unde era angajat într-o luptă pentru reinstaurarea monarhiei în Franța. Le Clerc este reintegrat în armată cu gradul de căpitan. Se pare că s-a adaptat ușor în noul regim politic, ținând cont de simpatia și fidelitatea dovedită față de Burboni până atunci, din moment ce participă la campania organizată de Napoleon în Prusia, în iunie 1807¹⁵. Le Clerc a supraviețuit și momentului Restaurației, când primește o pensie modestă pe o listă civilă¹⁶. Situația financiară dificilă în care se afla îl determină, în 28 februarie 1816, să înainteze o cerere ministrului de război, ducele de Feltre, pentru a obține gradul de locotenent-colonel și o pensie militară, ca urmare a serviciului depus timp de 33 de ani și șase luni¹⁷. Din nefericire, Antoine François s-a bucurat puțin timp de pensia militară care i s-a aprobat, deoarece, la 21 octombrie 1816, a decedat.

Putem să constatăm că Antoine François, după întoarcerea din exil, a avut și unele preocupări de ordin intelectual. Chiar manuscrisul rămas de la el și de care ne ocupăm în continuare, *Mémoire topographique et statistique sur la Bessarabie la Valachie et la Moldovie, provinces de la Turquie d'Europe*, are ca dată a finalizării anul 1805. A colaborat, alături de tatăl său, la *Atlasul de comerț* și la ultimele volume din *Istoria modernă a Rusiei*. Cu toate acestea, atât în privința numărului de lucrări publicate, cât și a calității lor științifice a fost departe de opera părintelui său. Manuscrisul se găsește în Arhivele Militare de la Château de Vincennes, la cota 1M 1617. O primă semnalare, singura, de altfel, lui o datorăm lui V. Lungu, într-un studiu publicat în *Revista Arhivelor* din anul 1937¹⁸. Pe lângă observațiile culese de la cetățenii francezi prezenți cu diferite misiuni în cele două Țări Române, cum este viceconsulul Louis Parrant¹⁹, aflat în Moldova, și Luce Gaspari, conte de Belleval, în Țara Românească, Le Clerc a utilizat în redactarea manuscrisului – preluând pagini întregi sau doar scurte informații – lucrările unor autori diverși. Dintre aceștia, se cuvin amintiți Wilhelm Bawr, Jean-Louis Carra, baronul de Tott, Johann-Georg Sulzer, Charles de Peyssonnel, Dimitrie Cantemir, Nicolas Ernest Kléeman, Elias Abesci, William Eton, André-Joseph de Lafitte-Clavé, Johann Christian von Struve.

Se poate afirma, fără nici o îndoială, că avem de-a face aici cu o preluare necritică și masivă de informație din lucrările unor autori care au scris despre Țările Române. Judecățile personale sunt prezente în mai mică măsură. În consecință, lucrarea este o compilație reușită, fără a aduce informații inedite despre spațiul românesc. Trebuie acceptat însă faptul că Le Clerc nu și-a propus să elaboreze o lucrare științifică, adresată savanților. Ca urmare, deși nu este neapărat original și nu abordează stilul savant, autorul este la curent în detaliu cu realitățile din Europa Centrală și de Sud-Est. În acest sens, Antoine François Le Clerc încearcă să-și reactualizeze sursele documentare privitoare la Principatele Române. Nu ezită de a purta îndelungi discuții cu Belleval, ministrul Afacerilor Externe al principelui Țării Românești, Constantin Ipsilanti, aflat în Franța, în vara anului 1804. În același timp, Antoine François Le Clerc era interesat de lucrări, hărți, recensământuri, chiar mărturii personale despre Principatele Române.

Lucrarea a fost redactată într-un moment în care interesele Franței pentru spațiul românesc, aflat sub dominația Porții și la frontiera cu Rusia, creșteau de la o zi la alta²⁰. Descriind situația locuitorilor celor două țări, autorul nu se sfiște să declare că „locuitorii Moldovei și Valahiei [...] sunt poate mai oprimați decât oricare alt popor din Imperiul Turcesc și le-ar fi fără îndoială imposibil să suporte efectele cererilor financiare ale tiranilor dacă minunata fertilitate a solului lor nu le-ar furniza mijloacele”²¹. Astfel, frumusețea și bogăția Țărilor Române contrastează cu sărăcia și nevoile țăranilor, supuși abuzurilor și vexațiunilor și fără să aibă nici o șansă de a obține dreptate. În fapt, majoritatea celor care scriu despre condiția țăranului român deplâng abuzurile la care este supus, viața mizeră, precum și lipsa oricărei speranțe într-o viață mai bună²². La obligațiile către Poartă, se adăugau luptele purtate de felurite armate pe teritoriul Țărilor Române. Prezența trupelor străine este adesea dezastruoasă pentru țară: „Excese la care se dedau aceste hoarde indisciplinate nu pot fi imaginate. Ele jefuiesc și devastează țara, distrug adesea sate întregi și masacrează locuitorii lipsiți de apărare”²³. Trebuie remarcat că descrieri de acest gen găsim la majoritatea autorilor străini care au scris despre situația Țărilor Române, iar informațiile lor sunt confirmate și de sursele documentare interne.

Antoine François Le Clerc privește adesea cu simpatie acest neam datorită rezistenței dovedite de-a lungul veacurilor în fața năvălirilor străine, îndeosebi pentru vitejia și iscusința de-a purta războaie²⁴. În descrierea pe care o face locuitorilor Moldovei, Le Clerc remarcă existența unor diferențe între cei din Țara de Jos și cei din Țara de Sus. Locuitorii din sudul Moldovei, obligați să lupte aproape în fiecare an cu tătarii, și-au păstrat însușirile militare. Calitățile lor militare, conștiința că reprezintă o forță, i-au făcut adesea să se ridice chiar și împotriva acelor domni ce promovau o politică

opusă intereselor lor. În schimb, cei din Țara de Sus, trăind într-o mai mare siguranță, sunt religioși, chiar fanatici în păstrarea credinței ortodoxe, și sunt loiali domnitorului²⁵. Constatarea privind vitejia moldovenilor se referă cel mai probabil la secolele anterioare și mai puțin la realitățile vremii sale. Apoi, se poate ca autorul să aibă în vedere un anumit tip de determinism geografic, atunci când îi descrie pe români, considerând populația de la câmpie drept temperamentală, chiar rebelă, iar pe cea de la deal și munte drept liniștită.

Alte calități atribuite de către autor românilor sunt cinstea, înțelegerea, mândria și vitejia. „În general, ei nu sunt hoți. Totuși, cei din vecinătatea Miciei Tătării jefuiesc bucuros un tătar și își fac cu atât mai puțin scrupul cu cât, după ei, nu fac altceva decât să-și recupereze ceea ce le aparține de drept”²⁶. Le Clerc nu ezită adesea să-i sancționeze pe locuitorii celor două țări datorită comportamentului și lipsei de educație: „Ca toți oamenii, și moldovenii au, în general, defecte și calități. Acestea din urmă sunt cu atât mai rare, cu cât educația care le lipsește nu le oferă posibilitatea să le dobândească pentru a deveni virtuoși; ei nu au decât resursele pe care natura le oferă”²⁷. Situația dificilă în care se găseau cele două Țări Române se reflectă și asupra nivelului de instrucție, considerat de către Le Clerc fundamental în combaterea defectelor poporului român. În opinia sa, un popor lipsit de educație nu va reuși să-și corecteze defectele. „Moldovenii” – scrie Le Clerc – „nu numai că nu sunt atrași de științe, dar chiar urasc tot ceea ce ar putea avea cea mai mică legătură cu ele”. Un alt defect ar fi lipsa de cumpătare și de consecvență. „Cumpătarea este o calitate necunoscută lor. Ei sunt mândri când le merge bine, dar lași și răi când au greutate. Nimic nu le pare dificil la prima încercare, dar cel mai mic obstacol, cea mai slabă rezistență îi descurajează, îi demoralizează și nu mai știu ce să facă”²⁸.

Firește, se poate pune chestiunea valorii istorice a acestor informații despre comportamentul și profiulul moral al românilor. Autorul nostru și-a întemeiat constatările fie pe relatările unor călători care au străbătut spațiul românesc, fie, îndeosebi, pe observațiile formulate la adresa moldovenilor de către Dimitrie Cantemir la începutul secolului al XVIII-lea. Adesea, numeroase constatări, unele simple speculații, s-au impus în literatura vremii, fiind însușite de generațiile următoare cu titlul de adevăruri absolute. În unele cazuri, asemenea constatări au o forță mai mare decât însăși realitatea istorică. Iată un exemplu în acest sens: Enea Silvio Piccolomini (papa Pius al II-lea), într-o lucrare despre popoarele din Europa, scria despre români că sunt denumiți vlahi, nume preluat de la generalul roman Flaccus. Generații de savanți au preluat această etimologie fără să o conteste, datorită autorității celui care a lansat-o²⁹, chiar și după ce eroarea a ieșit în mod clar la iveală. De asemenea, numeroși călători străini, care doar au tranzitat țările

noastre, și-au făcut cel mai adesea însemnări privind spațiul și oamenii cu care au intrat în contact. Trecând grăbiți prin țară, ei au observat că spații întinse propice agriculturii, precum și resurse ale subsolului nu erau exploatare sau păreau a fi în această situație. Mulți, fără să intre în profunzimea lucrurilor, au conchis că românii erau leneși. Alții, care au zăbovit perioade mai mari de timp și au ajuns să cunoască mai bine situația politică, economică și socială din țară, și-au nuanțat considerațiile, admitând că adesea românii intenționat nu puneau în valoare resursele subsolului, pentru a nu oferi prilej turcilor de-a crește cuantumul obligațiilor către Poartă. În unele cazuri, chiar sistemul de valori din lumea din care provine călătorul este diferit de cel din spațiul descris. Antoine François Le Clerc, un ofițer cu vaste cunoștințe, scrie despre români, având ca surse lucrările lui Dimitre Cantemir, că nu au nici o înclinație spre științe, ba chiar urăsc tot ceea ce poate avea legătură cu ea. Studiul „nu le stă bine decât preoților; un om de rând știe tot ce îi trebuie atunci când poate să scrie și să citească, să-și semneze numele și să facă însemnări în registru dacă caii, vitele sau oile sale sunt negre sau albe. Orice alte cunoștințe sunt de prisos”³⁰. Or, era clar că un țăran, un meșteșugar sau un mic boier dintr-o Moldovă sau Valahie sărăcite și spoliatare, nu aveau cum să folosească și să prețuiască filosofia și arta franceză, la cumpăna secolelor XVIII-XIX. Pe aceștia îi interesa în primul rând să supraviețuiască.

Totuși, într-o oarecare măsură, constatările făcute de Le Clerc asupra trăsăturilor românilor, chiar dacă apelurile la psihologia popoarelor sunt contestate și contestabile, conțin anumite elemente veridice. Unele observații ale autorului francez par să se potrivească românului de oriunde și oricând. Astfel, sunt tulburătoare însemnările despre români, pentru care totul este posibil, care încep cu elan orice întreprindere, spre a se descușura și poticni odată cu primele dificultăți întâmpinate.

În mod inevitabil, considerațiile etno-psihologice din epocă privind Țările Române și locuitorii acestora, cel mai adesea cu oarecare conotații negative, sunt poziționate în comparație cu anumite momente din trecutul lor. Bunăoară, autorul remarcă faptul că, deși Țara Românească și Moldova au plătit până la urmă tribut Porții, și-au păstrat autonomia internă, instituțiile, dreptul de a-și alege domnii etc. Vorbind despre statutul celor două țări, el remarcă accentuarea dramatică a dependenței față de Imperiul Otoman din momentul urcării pe tron a domnitorilor fanarioți. Domnia, scrie Le Clerc, „nu este niciodată acordată celui mai vrednic. Întotdeauna cel mai generos [față de sultan] și care face cele mai multe promisiuni reușește să-l obțină. De asemenea, slăbiciunea acestor prinți ajunși la putere datorită banilor, care sunt detronați tot din cauza acestora, este o permanentă nenorocire pentru națiunea pe care o conduc. Poporul este mereu supus bunului-

plac al unui domnitor tiranic și avar, pe care turcii îl schimbă după cum vor [...]. Printr-o politică abilă, turcii au lăsat domnitorilor unele prerogative care să le măgulească vanitatea. Le-au permis să-și păstreze titlul de prinț și să aibă o curte și o suită numeroasă, care mențin iluzia fostei lor măreții⁴³¹. Cu alte cuvinte, domnii fanarioți dispun de putere absolută asupra supușilor, pe care îi exploatează după bunul-plac, asupra cărora impun taxe pentru a-și plăti obligațiile asumate la urcarea pe tron, dar și pe cele excepționale. Aceeași suverani plătesc sume mari de bani pentru a rămâne în grațiile sultanului și ale înalților funcționari otomani, pentru a-și păstra tronul o perioadă cât mai mare de timp. Dar scopul acestor suverani nu era de a-i îmbogăți pe funcționarii Porții, ci de-a se îmbogăți pe ei înșiși și pe familiile lor. A aduna bani din taxele plătite de locuitorii țării pentru folosință personală era considerat ca fiind un lucru normal. La fel ca și mentalitatea prezentă în epocă, aceea ca domnitorii după ce au pierdut scaunul țării să rămână cu averi însemnate obținute din munca supușilor. Iar o domnie mai lungă însemna putere și bani mai mulți. Așa se explică grija domnilor aflați în scaunul țării de a-și păstra poziția privilegiată o perioadă cât mai îndelungată, cheltuind în acest sens mari sume de bani pentru eliminarea pretendenților.

Deși nu deslușește cauzele care au condus la accentuarea cutumelor regimului dominației otomane, autorul remarcă criza de autoritate a instituției domnești, devenită o simplă funcție ocupată de cei dispuși să ofere sume mari bani. Cu alte cuvinte, domnia nu se află în slujba țării, nu-i apără interesele, ci, dimpotrivă, le eluda. În acest context, era mai puțin important dacă viitorul domn avea calități de conducător și era bun administrator. Pentru sultan, era relevant ca pretendentul care oferea suma cea mai substanțială pentru ocuparea scaunului țării să reușească achitarea ei. Dar plata făcută pentru ocuparea tronului era urmată de alte obligații, Poarta având grijă să încurajeze eventualii contracandidați, pentru a-i atrage atenția celui aflat în fruntea țării să-și onoreze îndatoririle.

Comparând situația Țărilor Române de la sfârșitul secolului al XVIII-lea cu cea din secolele anterioare, Antoine François Le Clerc remarcă o decădere pe toate planurile. Vinovat de criza politică, economică, morală, militară prin care treceau Țările Române era Imperiul Otoman, aflat și el într-o criză profundă. În fapt, răul din imperiu, îndeosebi despotismul sultanilor, precum și corupția contaminaseră și provinciile dependente. Fanarioții reprezentau instrumentele prin care Poarta acționa în statele românești. Ei erau, alături de sultan, promotorii politicii otomane în statele românești, beneficiarii acestui sistem nefast, dar uneori și victimele lui. „Această situație“, scria Le Clerc, „a condus la asuprirea poporului și a distrus în întregime avantajele pe care natura i le acordase. Nu este deci de mirare că, după mai mult

de un secol, nici un domnitor nu s-a remarcat prin măsuri înțelepte și salvatoare. Nici unul n-a avut răgazul să le ia și toți se tem să-i supere pe stăpânii geloși și prea puțin dornici să îmbunătățească condițiile locuitorilor³². În opinia autorului, marii perdanți în situația politică dată erau locuitorii Țărilor Române.

Lucrarea reflectă o anumită atitudine prezentă în lumea occidentală față de popoarele din spațiul Europei de Sud-Est și din Balcani, popoare care încercau să-și regăsească cursul firesc al istoriei, deviat de mult timp. Ea este un document istoric pentru cercetarea spațiului românesc de la începutul secolului al XIX-lea și reflectă interesul marilor puteri, îndeosebi al Franței, pentru posesiunile europene ale Turciei, constituind în același timp o sursă istoriografică occidentală asupra unei alte lumi, asupra imaginii Celuilalt, român, turc, tătar, armean, evreu, grec, care vorbește o altă limbă, are credințe și obiceiuri diferite de lumea din Apus.

Note

1. Le Clerc, dacă respectăm semnătura proprie, sau Leclerc, așa cum îi apare scris numele în unele din lucrările publicate. Numele de Clerc poate să însemne cunoscător de carte, savant sau călugăr. Cf. Pierre Blanche, *Dictionnaire armorial des noms de famille de France*, Paris, 1974, p. 52; / Central University Library Cluj
2. Cuvântul *balma*, adică peșteră sau grotă, în franco-provensală. Dar forma cea mai răspândită în spațiul cuprins între Vosges și Garonne este *baume* sau *beaume*. Cf. A. Dauzat et Ch. Rostaing, *Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France*, 2e édition revue et complétée par Ch. Rostaing, Paris, 1989, p. 49.
3. Service historique de l'armée de Terre, Château de Vincennes, Dossier n° 2ye *Leclerc Antoine François*, p. 1. În lucrarea *Biographie universelle, ancienne et moderne*, Supplément, tom soixante-onzième, Paris, 1842, p. 96, este avansată ziua de 31 august ca dată a nașterii lui Antoine François Leclerc. Înclinăm spre data de 30 august, așa cum apare în dosarul său militar, document mult mai credibil decât informația din lucrarea enciclopedică.
4. *Ibidem*, p. 4.
5. *Ibidem*, p. 1.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*; *Biographie universelle, ancienne et moderne*, Supplément, tom soixante-onzième, p. 97; Émile Docondray, Raymonde Monnier, Daniel Roche, *Atlas de la Révolution française*, vol. II, Paris, 2000, p. 65.
8. Albert Soboul, *Revoluția franceză 1789-1799*, București, 1962.
9. Comandantul armatelor coalizate împotriva Franței în 1792, care într-un manifest adresat parizienilor îi amenință că va pustii Parisul, iar pe membrii gărzii republicane că îi va condamna la moarte.
10. Un decret al Adunării Legislative din 1 ianuarie 1792 îl declara pe prințul Condé rebel, la fel pe toți aceia care se găseau în armata sa. La începutul campaniei antirevoluționare, mica armată condusă de prinț a fost inclusă în armata austriacă.
11. Service historique de l'armée de Terre, Château de Vincennes, Dossier n° 2ye *Leclerc Antoine François*, p. 1.

12. *Ibidem*; *Biographie universelle, ancienne et moderne*, Supplément, tom soixante-onzième, p. 97.
13. *Ibidem*.
14. *Ibidem*.
15. Service historique de l'armée de Terre, Château de Vincennes, Dossier n° 2ye *Leclerc Antoine François*, p. 4-7.
16. *Biographie universelle, ancienne et moderne*, Supplément, tom soixante-onzième, p. 97.
17. Service historique de l'armée de Terre, Château de Vincennes, Dossier n° 2ye *Leclerc Antoine François*, p. 1-3.
18. V. Lungu, „Un manuscris necunoscut din vremea lui Napoleon I, referitor la Principatele Române”, în *Revista Arhivelor*, vol. III, nr. 6-8, București, 1936-1937, p. 171-177.
19. Cetățeanul Louis Parrant, un tânăr de doar 24 de ani, cu un caracter mai mult chibzuit decât energic, numit viceconsul la Iași în martie 1798, într-un loc unde influența franceză încă n-a câștigat teren aproape deloc. Din păcate, Parrant n-a trăit multă vreme în mijlocul societății moldovenești. Totuși, rapoartele sale oficiale dovedesc o judecată serioasă și critică, de bun și nepărtinitor observator. „Notes sur la géographie, l'administration et la population de la Moldavie” sunt cu totul remarcabile (*Documente privitoare la istoria românilor*. Supliment I, vol II, 1781-1814. Documente culese din Arhivele Ministerului Afacerilor Străine din Paris de Al. Odobescu, București, 1885, p. 174-175; 177-188; Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Studiu asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote*. Ediția a II-a integrală și revăzută, București, 2000, p. 185-187).
20. Andrei Oțetea, *Scrieri istorice alese*. Prefață de acad. David Prodan. Ediție îngrijită, studiu introductiv de Florin Constantiniu și Șerban Papacostea, Cluj-Napoca, 1980, p. 195-196.
21. Antoine François Le Clerc, *Mémoire topographique et statistique...*, p. 40.
22. Pompiliu Eliade, *op. cit.*, p. 17-38.
23. Antoine François Le Clerc, *op. cit.*, p. 40.
24. „O calitate a acestor oameni, de care politica militară ar putea profita, este că ei sunt soldați și fac manevrele cu o îndemânare și agilitate surprinzătoare” (*Ibidem*, p. 43).
25. *Ibidem*.
26. *Ibidem*.
27. *Ibidem*, p. 42-43.
28. *Ibidem*, p. 43.
29. Șerban Papacostea, *op. cit.*, p. 244.
30. Antoine François Le Clerc, *op. cit.*, p. 43.
31. *Ibidem*, p. 37.
32. *Ibidem*, p. 38.

ABSTRACT

ANTOINE FRANÇOIS LE Clerc, a remarkably cultivated army officer, wrote that pride, honesty, wisdom and bravery were some of the qualities usually displayed by the Romanians. However, the same Le Clerc often chided the Romanians for their behavior and lack of education: the difficult situation of both Wallachia and Moldavia had had considerable effects upon the level of their inhabitants' education, seen by Le Clerc as the instrument most likely to help correct their flaws. Other defi-

ciencies had to do with the Romanians' lack of moderation and thoroughness. They are proud when things go well, but cowardly and mean when in trouble. Nothing seems difficult to them when they first try their hand at it, but the smallest of obstacles, the first sign of resistance discourages them utterly, to the point where they no longer know what to do.

Of course, one can wonder about the historical value of such considerations regarding the behavior and the moral character of the Romanians. Our author drew either on the accounts provided by people who traveled across the Romanian provinces, or, most likely, on the observations concerning the Moldavians expressed by Dimitrie Cantemir at the beginning of the 18th century. More often than not, such considerations would become commonplace in the literature of that time, being taken up by the following generations as absolute truths. In some cases, these observations took precedence over historical reality itself. Furthermore, numerous foreign travelers who merely passed by these lands left notes concerning the country and the people they had met. In their brief voyage across one Romanian province or another, they noticed that vast tracts of land with agricultural potential, or mineral resources, were or seemed abandoned or neglected. Without examining the situation any further, many of them concluded immediately that the Romanians were necessarily lazy. Others, who spent more time here and became more familiar with the local political, economic, and social situation, were more cautious in drawing their conclusions, admitting the fact that quite often the Romanians refused to exploit mineral resources in order to avoid an increase in their financial obligations to the Porte. In certain cases, the system of values generally accepted in the traveler's country of origin differed from the Romanian one. In the wake of Dimitrie Cantemir, Antoine François Le Clerc, a remarkably knowledgeable man, wrote that Romanians had no penchant for science, and even hated anything remotely connected to it. Or, it is obvious that, at the turn of the 19th century, a peasant, a craftsman, or a petty boyar from an impoverished Moldavia or Wallachia was hardly capable of assimilating and appreciating French art and philosophy. Their main priority at the time was immediate survival.

However, in spite of the fact that general considerations regarding the collective psychology of peoples remain quite debatable, to a certain extent the observations made by Le Clerc on the general features of the Romanians do contain some relevant elements. Some of the things highlighted by the French author seem to apply to Romanians in general, regardless of their position in space or time. Thus, quite unsettling are the observations concerning the fact that Romanians believe that anything is possible, that they enthusiastically proceed to any task, only to completely lose heart at the first obstacle.